

NADĚJE, NADĚJE, NADĚJE

O začátku jedné lásky
1951–1956

Romantické to nebylo. Při jednom slyšení před Senátním výborem pro neamerickou činnost zažádal dramatik po dlouhém, vyčerpávajícím výslechu, aby mu byl vrácen pas, protože „chtěl být spolu se ženou, se kterou se hodlá oženit“. Žurnalisté v soudní síni zapomněli na své zájmy, týkající se hysterického McCartyho honu na čarodějnice, a zvědavě se vyptávali, o koho jde.

Ona seděla v New Yorku před televizorem a slyšela, jak říká: „Chci se před 13. červencem oženit s Marilyn Monroe.“ Tak se Amerika dozvěděla o plánech Arthura Millera a současně se seznámila s jeho nastávající manželkou, která se – velmi překvapena – zmohla jen na sarkastickou poznámku: „To, že mi takto sděluje své plány, je od něj úžasně milé.“

Pro svět to byla šokující událost: vrcholný intelektuál si bere přelétavou ženu, velký mozek si zvolil krásné tělo. Dramatik vládnoucí slovem se spojí s broadwayským hitem, politicky angažovaný a sociálně kritický vypravěč, levicově orientovaný intelektuál a moralista se chystá sdílet svůj život s idolem padesáti milionů mužů: bere si ztělesnění sexu s přezdívkou bohyně, atakující puritánské myšlení Ameriky, která se jen zvolna zotavuje z omezení pováleč-

né doby a padesátých let. Arthur Miller se žení s Marilyn Monroe, bývalou Normou Jeane Mortensenovou. Národ žádostivě hltá veškeré zprávy o této události, kterými ho média krmí.

Začíná to neuvěřitelným způsobem. Střetávají se zde dva světy, jež snad nemohou být protikladnější. Utopie, přijímaná s oblibou i obavami, se stává skutečností. Bulvární tisk, používající terminologii vypůjčenou z astronomie, oslavuje tento happy end obou hvězd. Ale už na začátku se rýsuje vichřice. Zvíře se dvěma hřbety, které má vzniknout z této symbiózy, má jen jednu hlavu a jedno tělo. Totiž jeho hlavu a její tělo. Zažité představy nepřipouštějí žádný jiný obraz. Tisk to znovu a znovu opakuje vždy, když je třeba připomenout a zdůraznit hloupost krásné blondýnky a její naivitu. To totiž byla image, kterou jí Hollywood po léta propůjčoval jak ve filmech, tak ve skutečnosti, až se z ní stala – dokonce i pro ni – provokující a zničující identita. A celá ta věc s hlavou je také jednoznačná. Arthur Miller je od obrovského úspěchu své hry *Smrt obchodního cestujícího* uznáván vedle Tennesseeho Williamse a Eugena O'Neillů jedním z nejslavnějších amerických dramatiků, jehož kvality jsou dokonce někdy oceňovány významným mlčením. Publiku se totiž zdá, že potlesk je pro tak velikého autora příliš laciným uznáním.

Setkání obou těchto bytostí se tedy musí všem jevit jako kosmický střet. I to první, které bylo v podstatě jen letmé: divadelní a filmový režisér Elia Kazan, (*Tramvaj do stanice Touha, Viva Zapata!, V přístavu, Na východ od ráje* aj.) přivedl Arthura Millera, scenáristu jejich společného projektu *The Hook*, do Hollywoodu, aby ho předhodil Harrymu Cohnovi, bossovi společnosti Columbia Pictures. Zatímco oba čekali na rozhodnutí, které ostatně po několika jednáních

vyznělo negativně – Miller totiž nebyl ochoten udělat z boje mezi odboráři a newyorskými přístavními dělníky kontroverzní boj mezi komunisty a dělníky –, tedy když si tuto dobu čekání oba tvůrci snažili zkrátit, vzal Kazan mladého autora do studia, kde se právě točil film *Tak mladý, jak se cítíš* (As Young As You Feel) podle povídky *Paddy* Chayevského s Montym Woolleyem, Jeanem Petersem, Thelmou Ritterovou a Davidem Waynem. Film režíroval Harmon Jones, dříve střihač, který také spolupracoval na Kazanových filmech. Marilyn Monroe vystupovala v menší roli hloupé blondýnky. Už v této době dávaly její stereotypní roličky tušit její talent, ale ještě zdaleka ani ve studiu, ani u publika neprorazila. Nyní hrála sekretářku v příběhu o pětadesátiletém zaměstnanci, který se brání propuštění. Allen Snyder, její bývalý maskér, si vzpomíná na Marilyninu neovladatelnou trému, která pramenila z rozporu mezi její profesionální ctižádostí, přáními a touhou po uplatnění a realitou. Byla to nejistota, kterou nedokázala překonat. „Měla šílený strach před veřejností, jež ji považovala za sexuální symbol. Bože, kdyby jen někdo věděl, jak strašně si připadala.“

Elia Kazan věděl, že Marilyn truchlí kvůli smrti svého ochránce Johnnyho Hydea, který působil jako viceprezident v agentuře Williama Morrise a byl jedním z nejmocnějších hollywoodských agentů. „Od Johnnyho smrti byla sama, proto jsem si myslel, že bych to děvče mohl občas navštívit,“ říká. Posadil se vedle ní, vyprávěl jí, jak dobře Johnnyho znal, a odmlčel se. Byla to jeho osvědčená „technika svůdce“. Marilyn byla dojata tím, co považovala za jeho účast. Tak začal jejich románek, jehož trvání se ovšem dalo odhadnout. Kazan byl ženatý a nehodlal manželství ukončit. „A také bylo na první pohled zřejmé, že Marilyn nebyla žena pro manželství.“

A nyní ji představil jinému ženatému muži – Arthuru Millerovi. Hollywood byl pro něj něčím novým a zmatečným. Také mu však pomohl, aby sám sebe lépe poznal. „Je-li muži pětatřicet, má pocit, že pro něj neexistuje nic lepšího než práce, jak to říká Thornton Wilder v *Dohazovačce*. Měl jsem za sebou mnohá dobrodružství, ale žádnou zkušenost. Ptal jsem se proto sám sebe: Kdy člověk přestane pracovat a začne žít?“ A o něco později ho napadlo. „Něco je v mém životě v nepořádku. Možná jsem se příliš brzy oženil.“

Hollywood – tato pevnost zámožných a krásných s davem jejich nohsledů, kteří nejsou ani bohatí, ani krásní, Hollywood – toto místo pro slavné i poražené, který má více co dělat se stavem věcí, jak jsou, než se svou geografickou polohou. Hollywood si stačí, je zaměstnán sám sebou a vzhlížením se v zrcadle. A ze spisovatele, který až doposud znal jen čtyři stěny své pracovny, psací stůl, psací stroj a bílý list papíru, se stává udivený mladík, který se lehce nechá oslepit jmény, jež znal z filmových plakátů nebo novinových článků a programů, ať už byl s Kazanem, nebo sám a účastnil se studiových setkání a party. „Nevysloveným, ale všem známým požadavkem těchto večírků bylo být sexy a angažovaný.“ A on, protože pocházel z tichého a klidného světa, byl bdělým pozorovatelem. „Nikdy předtím jsem nezažil, že by sex byl považován za tak běžnou součást úspěchu. Sex zde byl přijímán jako prastaré právo mocných – vybrat si do postele jakoukoli ženu podle svého vkusu. Toto právo si vyhrazovali všude na světě, od Darryla Zanucka až k Mao Ce-tungovi. Zde se to praktikovalo až k hranicím nudy. Přesto tu zůstala určitá výzva. „V této atmosféře totiž potkal Marilyn Monroe.“

Poprvé ji spatřil v černé průhledné krajkové róbě, jak kráčí místností, sledována starším vousatým mužem. Vystupovala zrovna ve scéně filmu *Tak mladý, jak se cítíš*. Millera vzal do studia přítel Elia Kazan. „Filmaři pro mne stále ještě byli fantastické a exotické bytosti plné tajemství.“ Pozoroval, jak se kamera soustřeďuje na pohyb boků Marilyn a na její ladné pohyby, které mu připadaly komické. „Byl to ale její přirozený způsob chůze. Na pláži za sebou nechávala stopy nohou v přímé linii; pokládala patu nohy přesně za předchozí otisk palce a to způsobovalo houpavý pohyb jejích boků.“ Bylo lhostejné, do jaké míry se Miller soustředil na analýzu jejího pohybu – zaujalo ho to. Byli navzájem představeni. „Když jsme si podali ruce, projel mnou šok vyvolaný pohybem jejího těla.“ Arthurovi nevadilo, že osobnost Marilyn a všechny tyto ladné pohyby byly jeho příteli Kazanovi dávno známé, jak to ve svých memoárech detailně popisoval. Ve své vlastní biografii *Zákruty času* se však nezmínil o tom, že měli s Kazanem stejný vkus.

Také zůstalo zapomenuto, o čem se Kazan zmínil: chtěl totiž Marilyn a Arthura Millera dát dohromady. Charles Feldman, v jehož domě se často s Marilyn scházel, uspořádal party pro Millera, nositele Pulitzerovy ceny, a Kazan slíbil Marilyn, že ji vezme s sebou. Náhoda tomu ovšem chtěla, že si Kazan ve stejné době potřeboval prohlédnout herečku, kterou mu nabízel pro jednu roli Darryl Zanuck. Našel tedy řešení: u Marilyn ho prostě zastoupí Miller. A trval na tom, že ji na party doprovodí. Kazan o tom později informoval: „První, co Marilyn ve vztahu k budoucímu manželovi zaujalo, bylo, že odmítl, aby přijela na party v taxíku. Jak málo tahle okouzlující děvčata očekávají od života...“

Kazan měl tedy na práci něco jiného a dostavil se na party později. „Když jsem přišel, všiml jsem si, že u obou vzklí-

čila milostná touha a z jejich pohledů vyzařovaly jiskry oboustranné náklonnosti.“ Jaké štěstí, že pocity v jeho filmech nejsou vyjadřovány slovy, ale obrazy. Jak asi hluboký dojem musela Marilyn zanechat u autorů, aby je inspirovala k tak uchváceným výrokům.

Arthur Miller mohl již každopádně slavit. „V tomto prostoru, plném herců a manželek významných mužů, oděných v nákladných, avšak střídmych toaletách, působila Marilyn jako cizokrajný pták ve voliére. Bylo tomu tak proto, že její toaleta byla neuvěřitelně úzká, takže jen nenaznačovala, ale otevřeně manifestovala, jaké výjimečné tělo skrývá, tělo, které si v této společnosti bezpochyby zaslouží největší obdiv.“ Důvod, proč to herečky ani manželky neocenily, nenapadl jen jeho. „Byly by ji sežraly zaživa,“ prohlásila Evelyn Keyesová, bývalá manželka Johna Hustona. V Arthurovi to probudilo ochranný instinkt. „Pozorovatel se marně snažil objevit alespoň drobnou chybičku v dokonalé stavbě jejího těla, zatímco ona se s partnerem pohybovala po tanečním parketu. Její dokonalost patrně vyvolávala nevyhnutelné pudy, které ji někomu přibližovaly. Byla to dokonalost, která vzbuzovala touhu, aby byla ochraňována.“ Muži se mohou cítit mocnějšími, vyvolá-li v nich zranitelnost ženy pocity rytíře ochránce. Vedle očividné svůdnosti je to nejúčinnější atak na srdce i mysl. Ani Millerovi se nedařilo jinak – i když si říkal, že Marilyn Monroe si během svého života až do této party již musela uvědomit, že se musí chovat skromněji, „chce-li zde nadále a s relativním úspěchem přežít“. Věděl o jejím smutku nad úmrtím přítele a poznal, že způsobem svého života vybočuje ze zavedeného pořádku. „Zdalo se, že je na světě úplně sama.“

Kazan, Miller a Monroe poté, co ona dokončila svůj film, se v Hollywoodu účastnili všech setkání a návštěv ve třech,

společně chodili na pláž, do knihkupectví i na procházky. Marilyn si chtěla přečíst *Smrt obchodního cestujícího*. Miller jí doporučil – protože on sám měl rád poezii – díla Frost, Whitmana a E. E. Cummings. „Když se pustila do čtení, byly v jejích očích pochybnosti, byl to pohled školáčky, která se obává, zdali obstojí, ale vzápětí se bezstarostně rozesmála nad malým překvapivým zvratem v básni o kulhavém prodáváči balonků. Millera dojímalo, jak „usilovně se snažila reagovat na stylizovaný jazyk“. Rozhodl se, že Kalifornii raději opustí „tak rychle, jak to jen půjde“.

Miller byl ženatý se svou kolegyní Mary Grace Slatteryovou, politicky a literárně angažovanou ženou. Měli spolu dvě děti a jejich manželství spočívalo především na zvyku a porozumění. City, jaké se v něm probudily nyní, na bulváru Sunset a v okolí, nepoznal tento svazek zřejmě ani na svém začátku. Přesto však dramatik nechtěl opustit toto klidné zázemí, když po letech vlastních neúspěchů, kdy Mary živila celou rodinu, konečně prorazil na Broadwayi i jinde. Člověku se ostatně vždycky zdá tráva v sousedově zahrádce zelenější... Nechtěl být jako jeho přátelé a kolegové, kteří už dávno nepovažovali manželství za posvátný svazek. Jenže vliv Hollywoodu vykonal své – nebo možná to jednoduše už viselo ve vzduchu. Každopádně byl připraven nechat se svést. Vyznívaly pro to nespočetné signály, i v tom, co říkal. Nebyl dost soustředěný, aby mohl pracovat na scénáři. Plaval v hostitelově bazénu sem a tam, „a za mnou krvavá stopa od trní žádosti“. Marilyn mu zamotala hlavu svou „ryzí nespoutaností“. Uvědomil si vtíravý pocit touhy po ní a rozumově se tomu snažil bránit. „Naposledy jsem si řekl: musím odjet.“

To ovšem nebylo možné. Miller s Kazanem čekali na rozhodnutí Harryho Cohna. Ten mezitím předal k přečtení scé-

nář filmu *The Hook* odborovému šéfovi, který ho dále postoupil FBI. Antikomunistické čistky senátora McCarthyho, vedoucí k americké paranoie, otrávil celá padesátá léta. I Cohn si chtěl tímto způsobem pojistit, že ve scénáři není žádný falešný motiv, který by mohl vyvolat nepříjemnosti. Při jedné navazující schůzce v Cohnově kanceláři pohlédl Miller na Marilyn, kterou s sebou Kazan přivedl jako údajnou sekretářku. A ona svou roli s brýlemi na nose a blokem v ruce sehrála velmi přesvědčivě. „Zoufale po ní toužím,“ prolétlo mu hlavou.

Marilyn spolu s Kazanem ho doprovodili před odletem až k letadlu. Podíval se na ni a zaznamenal každý kousek oděvu, všiml si i pěšinky v jejím účesu a jednou věcí si byl jistý: „Jestli okamžitě neodjedu, budu ztracen.“ Neuměl si představit, že ona cítí jistotu právě v jeho plachosti. Marilyn na něj pohlédla a usmála se způsobem, jakým se smála vždy – nebyl to obyčejný, spontánní úsměv. Dlouho předtím se ho učila, protože jí kdysi, když ještě byla Normou Jeane, kdosi řekl, že mezi špičkou nosu a jejími ústy není dost prostoru pro horní ret. A mimo to jsou jí příliš vidět dásně. „Stáhni horní ret poněkud dolů, když se směješ!“ Marilyn se to učila tak dlouho, až byl úsměv dokonalý. Horní ret se pak nepatrně zachvěl, a to zasáhlo každého muže až do srdce.

„Při rozloučení jsem ji políbil na tváře a ona překvapeně vydechla. Její přehnaná reakce mě rozesmála, ale najednou jsem si v jejích očích všiml výrazu, který vyjadřoval opravdovost jejího citu. Šokovalo mě to a zamrzelo mě, že jsem se předtím smál. Spěchal jsem k letadlu. Nevolala mě jen povinnost. Utíkal jsem před její dětinskou nenasytností, která byla stejná jako má nespoutaná touha počínat si tak, jak mi napovídá mé srdce, touha, která obsáhla všechno, co se mi doposud podařilo v umění.“